

Genootschap Leeuwen van het Centraal Station

De 16 grote leeuwen

Uiterlijk grote leeuw

De 16 grote leeuwen stonden direct naast het Amsterdamse Stationsgebouw. Daarvan 8 op spoorviaduct Oostertoegang en de andere acht op de Westertoegang. Omdat het spoor breder moest worden, verdwenen de leeuwen. Die op de Westertoegang in 1904 en 1910. Op de Oostertoegang vertrokken er vier in de 20-er jaren; de laatste vier in 1969.

De 6 kleine leeuwen

Uiterlijk kleine leeuw

De 6 kleinere leeuwen stonden op het spoorviaduct over de Korte Prinsengracht op de hoek met de Haarlemmer Houttuinen. Hier vertrokken ze in de 20-er jaren.

Theo Wajer benoemd tot erelid van Leeuwengenootschap

Theo Wajer bezocht de leeuwenlezing in het Centraal Station op 30 december 2010 en was onmiddellijk gewonnen voor het verhaal. Hij dook in de archieven, nam contact op met belangrijke spelers en instanties en schreef tot slot een resumé over zijn bevindingen. Zijn grootste verdienste voor het Genootschap is zijn ontdekking dat er 2 soorten leeuwen zijn. Dat maakte dat wij onze stellige overtuiging dat alle 22 beelden hetzelfde uiterlijk hadden, moesten loslaten.

Andere wapenfeiten van zijn hand zijn:

Vastgesteld: wie de opdrachtgevers, uitvoerders, aannemers, toeleveranciers en toezichhouders waren van de aanleg van de spoorbaan en de viaducten aan de Ooster- en Westertoegang van het Centraal Station. **Vastgesteld:** het gebruik van Udelfanger en Obernkirchner zandsteen waar de leeuwen uit gehakt zijn. **Uitgezocht:** de complexiteit, niet alleen technisch maar ook bestuurlijk van de verzakking van de Westertoegang. **Vastgesteld:** de verkoop van twee leeuwenbeelden in 1907 aan de heer R.J.P. Tutein Nolthenius voor 25 gulden per stuk. Vervolgens ook de plaatsing van deze twee beelden op landgoed Heyenoord, te Arnhem. **Onderzocht:** wie mogelijk de steenhouwers zijn geweest van de leeuwenbeelden. **Gevonden:** de dood van één van de steenhouwers tijdens de bouw van het viaduct op het Oosterdokseiland. **Onderzocht:** de bestemming en eigendom van de vleugelgebouwtjes in de viaducten. **Vastgesteld:** de verkoop van vrijgekomen leeuwenbeelden rond 1921 aan de heer J.A. Boland en afvoer per schip door de familie Bennik.

Met een dergelijke staat van dienst ontstaan dankzij een onvermoeibare inzet en intelligent speurwerk, vond het Genootschap het meer dan vanzelfsprekend om Theo tot erelid te benoemen.

Er zijn twee soorten leeuwen!

Het staat nu wel vast: er zijn twee soorten leeuwen. Maar het was wel even schrikken! In maart meldt Theo Wajer dat zijn archiefonderzoek uitwijst dat het bestek van de bouw van het viaduct in de Korte Prinsengracht andere afmetingen voor de leeuwenbeelden aangeeft dan het bestek voor de bouw van de viaducten links en rechts van het Centraal Station. De bestekken van dat bouwproject spreken van leeuwenbeelden van 135x95x95 cm (lengte x breedte x dikte) en het bestek van de oostelijke en westelijke toegang – van het jaar 1874 - meldt 160x120x120 cm. Dat scheelt een slok op een borrel! Het viaduct over de Korte Prinsengracht werd in 1873 opgeleverd. De viaducten links en rechts van het Centraal Station kwamen in 1877 klaar. Daar zit dus vier jaar tussen. De zes leeuwen van de Korte

Leeuwenvergelijking 1

Wie leeuwenbeelden wil zien, moet naar Venetië, Italië. Eén van de stadspatronen van deze stad is de evangelist

Marcus. Hij kreeg net als de andere evangelisten een dier toegewezen. Een gevleugelde leeuw die met zijn voorpoot wijst op een spreuk uit de bijbel. Vooral het San Marco plein vertoont een rijk scala aan leeuwenbeelden. Je kijkt je ogen uit! Maar je ziet ook meteen dat toentertijd nog niet zo heel veel mensen al een leeuw in levende lijve hadden gezien. De uitgebeelde leeuwen zien er soms een beetje onbeholpen uit. Maar wel met bijzondere uitdrukkingen!

Evenementen 2011

jan	lezing Infocentrum CS A'dam
jan	expositie Infocentrum NZ-lijn
jan	interview radio Noord Holland
jan	televisie item AT5 Nieuwsuur
apr	lezing Vlissingen bibliotheek
apr	start onderzoek Th. Wajer
mei	lezing Vrienden Beatrixpark
apr	expositie bibliotheek Vlissingen
aug	expositie stadhuis Vlissingen
sep	fotowedstrijd Vlissingen
okt	einde onderzoek Th. Wajer

Prinsengracht zijn gehouwen uit Udelfanger steen, die van de twee viaducten links en rechts van het Centraal Station uit Obernkirchner steen. Voor alle zekerheid checkte Theo ook de correspondentie over de bestekken tijdens en na de bouw. Zijn er misschien onregelmatigheden ontstaan? Nou, dat valt voor het beeldhouwwerk en de plaatsing van de leeuwen wel mee. Wel vraagt de aannemer van de viaducten links en rechts van het Centraal Station of gebruik gemaakt mag worden van verschillende groeven omdat een steen van die afmetingen wellicht niet te krijgen is uit één groeve. Daar is op zich geen bezwaar tegen. Ook wordt toegestaan eventueel een andere steensoort te gebruiken. Of dit echt is gebeurd, is niet bekend. We gaan er voorlopig van uit de alle 16 grote leeuwen zijn gehouwen uit Obernkirchner steen en de kleine leeuwen uit

het - zachtere - Udelfanger steen. Verder staat dus nu vast dat de er twee afmetingen zijn. Maar dat is nog niet alles.

Henk Dijkman heeft vervolgens de afbeeldingen van de vermeende twee soorten naast elkaar gelegd en....inderdaad, er zijn uiterlijk ook verschillen. Blijkbaar zijn er twee modellen gebruikt. De grondplaat (5) van de kleinere leeuwen is in verhouding tot het leeuwenbeeld een stuk kleiner. En dus is er ook minder ruimte voor de staart. Bij de kleinere

leeuwen ligt de staart omhoog geslagen langs de rug (2). De kijkhoek van de kop is ongeveer 45 graden (1), terwijl de grote leeuwen de kop 90 graden gedraaid houden. De poot waarmee het schild wordt vastgehouden houdt het schild net onder de omkrulling vast (8) en niet helemaal onderaan het schild zoals bij de grote leeuwen. De haargrens van de kleinere (7) ligt verder naar achteren en de nek is wat smaller (4) vergeleken met de grote leeuwen.

Het valt niet te ontkennen. Doeke Roos (voorzitter van het Genootschap), van kinds af aan opgegroeid met de Vlissingse beelden, maar ook Theo van Baarsen en zijn broer Willem die de leeuwen voor hun huis in Buiksloot hadden staan, wisten niet beter of zo moeten alle 22 leeuwen er uit hebben gezien. En daar zoeken we dus ook naar. "Tunnelvisie" heet dat vandaag de dag. We zijn er weer eens mooi ingetuind. Dankzij Theo Wajer weten we nu beter. Van de 16 grote leeuwen, hebben we er 15 gevonden! Van de 6 kleinere, zijn er nog 6 zoek. Of toch niet, hebben we al één kleine leeuw gevonden? Zie het artikel over de leeuw van Valkeveen.

Leeuwenvergelijking 2

In de zomer heeft het Genootschap de leeuwen bezocht van Slot Well, Den Haag, Vlissingen en Elburg. Ter plekke zijn de afmetingen opgenomen en zijn de karakteristieke genoteerd. De vraag was, spreken we over dezelfde beelden of zijn er lichte afwijkingen. En zo ja, welke dan? Echt een klusje voor fijnproevers. Maar om u gerust te stellen: ze zijn in grote trekken hetzelfde! Dat wil zeggen de vijftien gevonden "grote" leeuwen. (Zie ook het artikel over de twee soorten leeuwen.)

Dodelijk ongeluk

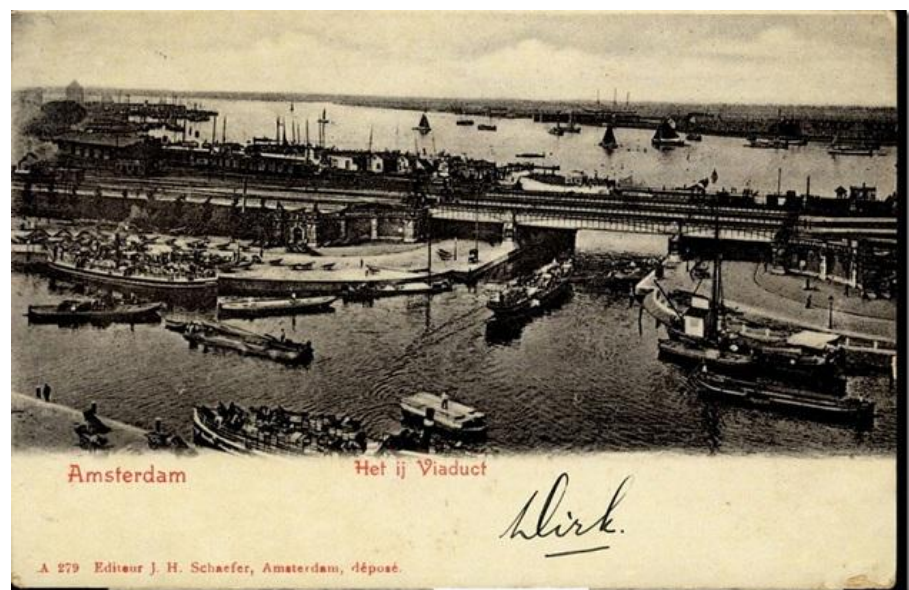
Bij den Oosterdoksdijk te Amsterdam is gistermiddag een steenhouwer, ten gevolge van het breken van een steiger, tegelijk met een zwaar steen naar beneden gekomen, met het ongelukkig gevolg, dat de sloop hem verpletterd heeft. De toestand van het nachtwachter...

Gisterennamiddag werd een steenhouwer werkzaam aan het station van den Oosterspoorweg alhier, door het kantelen van een buitengewoon zwaar steen zoodanig op de borst getroffen, dat hij onmiddellijk en lijk was. De ongelukkige laat een weduwe en twee kinderen achter.

Dat het werk van steenhouwers niet alleen ongezond was maar ook gevaarlijk blijkt uit een bericht uit de kranten in 1876 dat een steenhouwer bij werk aan het Oosterdokstation gedood werd omdat hij onder een groot natuurstenen blok terechtkwam toen een steiger het begaf. Dit zou wellicht een blok geweest kunnen zijn bestemd om er een leeuw uit te hakken. Het bedoelde (tijdelijke) geheel uit hout opgetrokken station was namelijk vlakbij de plaats waar de leeuwen stonden aan de oostelijke doorgang. Met dank aan Theo Wajer die deze artikelen vond.

Ansichten

Op oude ansichten van het Centraal Station en omgeving vinden we vaak leeuwen afgebeeld. Bij een bezoek aan de Nederlandse Vereniging van Belangstellenden in het Spoor- en tramwegwezen, kortweg NVBS (www.nvbs.com) liepen we onverwachts tegen een verzameling ansichten aan, waar inderdaad leeuwen op te zien waren. Rond de eeuwwisseling was de gehele achterkant bestemd voor de adressering. De voorkant met alleen de afgedrukte foto was goedkoper dan met tekst. Dus kon het zijn dat je een kaart kreeg, waar alleen "Dirk" op stond (op de voorkant, wel te verstaan).

Genootschap Leeuwen van het Centraal Station

Steun ons

en word lid van de "Vrienden van de leeuwen". Dat kan al vanaf 10 euro.....

Dank zij uw hulp kan het onderzoek worden voortgezet

De bogenrij in aanleg

Telkens duiken weer nieuwe feiten op die relevant zijn voor ons onderzoek naar de herkomst en betekenis van de leeuwen. Om de spoorlijn uit Haarlem door te trekken naar het te bouwen Centraal Station moest dwars door de Eilandsgracht een talud 600 meter lang met 80 bogen en een brug over de Korte Prinsengracht worden aangelegd. De uitvoering van het project werd gegund aan een combinatie van de aannemers C. Boef uit Rotterdam en Gebr. van Tienhoven van den Boogaard uit Werkendam. C. Boef werd in de pers ook wel rijksaannemer (bedoeld wordt daarmee aannemer van publieke werken) of aannemer van openbare werken genoemd. Bij de fundering van de 80 bogen van het viaduct zijn technieken toegepast die voor die tijd zeer modern waren. Het viaduct werd in 1873 opgeleverd (zie foto hiernaast).

De Winnende Foto

Het Genootschap hield een lezing over het leeuwenverhaal in de openbare bibliotheek van Vlissingen. Het verhaal werd aangevuld door een zeer interessant relaas over de twee Vlissingse leeuwen. Leeuwen overigens, die het hard te verduren hebben gehad gedurende de Tweede Wereldoorlog, maar prachtig zijn hersteld. Een verhaal apart. De leeuwen tentoonstelling verplaatste zich van het Centraal Station Amsterdam naar Vlissingen. Eerst in de bibliotheek, later in het Stadhuis. Doeke Roos jr. (vz Genootschap) verbond een prijsvraag aan de tentoonstelling. Veel mensen hebben zich laten fotograferen bij de leeuwen; staand er voor of er naast op de sokkel, zittend op zijn rug of de hand in de bek. De winnende foto (de "Dodensprong" van Nelie van der Hoeven in de armen van Coen van Hummel op 27 februari 1955) is hiernaast afgebeeld.

Het was niet zo zeer de kwaliteit van de foto die deze prachtige foto onderscheidt van de andere inzendingen, maar meer het contrast tussen de spontaan in elkaars armen vliegende gelieven en de statisch, streng toezieende leeuw. De winnares, Anne Marie Verburg, samen met haar moeder (hier afgebeeld op de foto, samen met haar man), haar zoon en een oom en tante zijn 3 december in Amsterdam ontvangen voor een rondleiding en.....uiteraard: een bezoek aan de plek naast het Centraal Station om te zien waar de Vlissingse leeuwen oorspronkelijk stonden!

Financiën 2010 + 2011

inkomsten (donaties)	2057
sponsorwerving mei 2010	544
kosten website	137
org. symposium okt. 2010	85
lezingen (beamerhuur)	100
foldermateriaal	18
expositiemateriaal	404
fotowedstrijd Vlissingen	57
bankkosten	59
saldo 31/12/2011	653

Expositie Vlissingen

Eerst in de bibliotheek (april), later nog in het Stadhuis (september) waren de leeuwen van het Centraal Station te bewonderen. Zie de foto hiernaast. De Vlissingers beleefden er veel plezier aan, want ze zijn vertrouwd met hun eigen

leeuwen bij de trap aan de Badhuisstraat. Onder grote belangstelling werd informatie gedeeld over de herkomst van de Vlissingse leeuwen en wel en wee van de Vlissingse leeuwen. De Amsterdammers onder het gezelschap moesten na afloop toch wel toegeven dat de historie in Vlissingen eigenlijk net zo interessant was als de historie van het Centraal Station, of zelfs nog interessanter. We realiseerden ons dat elke leeuw op kleine schaal bezien, toch weer een heel eigen historie achter de rug heeft.

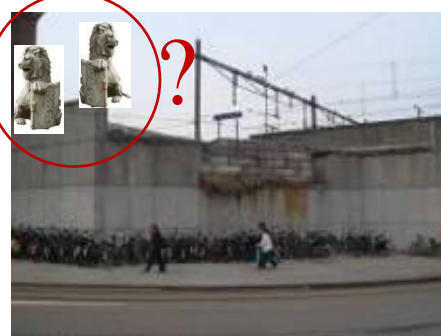
Deel viaduct Oostertoeegang vrijgekomen

Met het gereedkomen van het Mint Hotel op het Oosterdokseiland, is ook een deel van het spoorviaduct aan de Oostertoeegang zichtbaar geworden. Het is maar een gedeelte en net niet het deel waar de leeuwen op hebben gestaan.

Dat is al eerder onherstelbaar gesloopt. Jammer. Toch zou nog te overwogen zijn om dit vrijgekomen gedeelte te gebruiken om op één of andere wijze naar de leeuwenbeelden te verwijzen. De wand leent zich uitstekend voor een plaquette of informatiebord. Al onze aandacht is

echter gericht op de overkant van het water. Op de foto hier onder afgebeeld, ziet u de desolate toestand waarin de Oostertoeegang zich thans bevindt. Achter dat beton gaat waarschijnlijk nog een heel landhoofd schuil en dat leent zich dan veel beter voor een heroptreden van één of twee leeuwen (replica's?). Precies op deze plek stonden ooit twee leeuwen. De Stichting Heijmeijer van Heemstede heeft zich bereid verklaard dit project te steunen. Wij houden u vanzelfsprekend op de hoogte.

Tentoonstelling stadhuis Vlissingen

Jaarlijkse donatie?

Vele *Vrienden van de Leeuwen* vroegen ons of ze per ongeluk als vriend waren geschraapt, omdat er geen verzoek was gekomen voor de jaarlijkse donatie in 2011. Dat hadden we echter bewust niet gedaan. We vonden dat we eerst moeten zien of het Leeuwengenootschap levensvatbaar zou zijn. Welnu dat blijkt beslist het geval! Ook in het 2^e jaar van het bestaan van het Genootschap werden veel activiteiten ontplooid. Er blijkt

veel belangstelling voor ons werk. En er is ook nog genoeg te doen. Het is daarom dat het bestuur van het Leeuwengenootschap thans overweegt om de *Vrienden van de Leeuwen* te vragen om een jaarlijkse donatie te doen. Daarmee kan het Genootschap iets meer aan de weg timmeren dan nu het geval is. Zoals bijvoorbeeld het bekostigen van een landelijke advertentiecampagne waarmee de nog spoorloze leeuwen kunnen worden teruggevonden. Ook kan het Leeuwengenootschap dan overgaan tot de aanschaf van publicatiemateriaal.

Naar verwachting zal het bestuur hierover in januari 2012 een besluit nemen. Wij houden u op de hoogte.

Raadsel leeuw Valkeveen (nog) niet opgelost

In de vorige nieuwsbrief deden we verslag van het raadsel van de leeuw in Valkeveen. Dat beeld, dat téveel lijkt op de leeuwen van het Amsterdamse Centraal Station om nog te kunnen spreken van toeval. Maar ook het beeld dat volgens de eigenaar veel ouder is dan de leeuwen van het Centraal Station, die rond 1875 werden gemaakt. Zijn leeuw staat namelijk al sinds de 17e eeuw op de Leeuwenberg. Aanvankelijk op een metershoge zuil, maar sinds de jaren 20 met de poten op de grond, nadat het door een hevige storm met zuil en al naar beneden was gestort. Dát is dus het raadsel. Hoe kunnen de Amsterdamse stationsleeuwen en de Valkeveense leeuw zoveel op elkaar lijken terwijl hun leeftijd toch zo verschilt? Wat is het verband? Misschien was de ontwerper van de stationsleeuwen zo geïnspireerd door de Valkeveense leeuw dat hij deze

kopieerde. Of is de oorspronkelijke Valkeveense leeuw in duizend stukjes op de grond gevallen door die storm? En vervolgens vervangen door een stationsleeuw? Die moesten precies in diezelfde tijd weg bij het station omdat de sporen breder moesten worden en waren dus beschikbaar.

Voor zowel de kopieer theorie als de vervanging theorie is geen bewijs. Nader onderzoek van oude foto's naar het precieze uiterlijk leerde dat de leeuw in Valkeveen niet alleen sterk lijkt maar gewoon exact hetzelfde uiterlijk heeft als die op de Prinsengracht. Kan het beeld in Valkeveen toch één van de 6 verdwenen Prinsengrachtleeuwen zijn? We gingen opnieuw naar Valkeveen voor onderzoek ter plekke, in de hoop het raadsel te kunnen oplossen. Theo Wajer (de ontdekker van de twee typen leeuwen), Janneke Escher (kunsthistorica en restaurator beeldhouwkunst) en Henk Dijkman (overtuigd aanhanger van de vervangingstheorie) bekeken het beeld nogmaals aan alle kanten. Janneke zag geen punteersporen. Men kopieerde een beeld met een punteerapparaat. Als dat niet is gebruikt dan is het vermoedelijk geen stationsleeuw, omdat daarvan meer dan één bestaan. Over de steensoort kon geen duidelijke uitspraak worden gedaan. Over de leeftijd evenmin, alhoewel Janneke ons leerde dat men in de 17e eeuw nog geen leeuwen in levende lijve had gezien. De maker moest het doen met wat hij over leeuwen had gehoord. Leeuwenbeelden uit die tijd zien er daarom meestal niet als een leeuw uit. Zie bijvoorbeeld de fantasierijke leeuwenkoppen op pagina 2 bij het artikel "leeuwenvergelijking 1". Henk zag hierin weer een bevestiging van de vervangingstheorie: deze leeuw lijkt op een echte leeuw. Die kan dus niet uit de 17^e eeuw zijn. Het raadsel kan alleen worden opgelost als we meer Prinsengrachtleeuwen terugvinden. Tot nu toe vonden we alleen 15 van de grote leeuwen terug.

Leeuwen Elburg 2011